

**Yhteisöllisyyttä luokkaan musiikin ja oman kehon
avulla**

Anniina Pitkänen ja Vilma Viinikainen

SISÄLTÖ:

1 JOHDANTO

2 YHTEISÖLLISYYS MUSIIKIN KEINAIN

2.1 YHTEISÖLLISYYS

2.2 MUSIIKIN VAIKUTUS KÄSITYKSEEN ITSESTÄ

2.3 ILMAPIIRI JA VALTASUHTEET MUSISOINNISSA

2.4 MUSIIKKI JA TUNTEET

3 POHDINTA

LÄHTEET

Koulun tärkeimpiin tehtäviin kuuluu lapsen ja nuoren terveen itsetunnon ja realistisen minäkuvan kehittyminen. Musiikkikasvatuksella on merkitys tässä tehtävässä: laulamisen ja muiden musiikillisten työtapojen avulla voidaan rakentaa oppilaan minäkuvaa vuorovaikutuksessa yhteisön kanssa. (Lindeberg 2009, 243.) Musiikin avulla voidaan tuoda koulua lähemmäksi oppilaiden arkea, koska lapset ja nuoret kokevat musiikin usein myös olennaiseksi osaksi heidän henkilökohtaista, jokapäiväistä elämäänsä. Musiikki on heille tärkeää ja he luonnehtivat soittamista ja laulamista elämäntavaksi, joka on olennainen osa jokapäiväisiä ja luontevia toimintoja. (Lindström 2011, 169.) Yleensä laulamiseen suhtaudutaankin koulussa etenkin luokkien 1-4 ajan myönteisesti ja se koetaan koko luokan tai jopa parhaimmillaan koko koulun yhteishenkeä luovana aktiviteettina (Lindeberg 2009, 236). Lindströmin (2011, 168) mukaan laulut myös motivoivat oppilaita.

Musiikki myös luo tasapainoa opiskeluun tietopainoitteisten oppiaineiden joukossa, sillä se sisältää itseilmaisua sekä tunteiden käsittelyä. Tämä taas auttaa jaksamaan myös muissa aineissa sekä lisää hyvinvointia ja viihtyvyyttä. Parhaimmillaan musiikki tarjoaa onnistumisen kokemuksia sellaisille oppilaille, jotka oppivat parhaiten itse tekemällä. (Juvonen & Lehtonen 2012, 23.) Opetusta eheyttämällä musiikin avulla voidaan opiskelusta siis tehdä mielekkäämpää ja toiminnallisempaa.

Opettajalla onkin suuri rooli oppimisympäristön ja oppimistilanteiden määrittelemisessä. On täysin opettajasta kiinni millä keinoin hän eheyttää opetustaan ja ryhmäyttää luokkaansa. Musiikki on yksi keino ryhmäyttää oppilaita, mutta sitä on osattava hyödyntää tarkoituksenmukaisesti. Opettajan tehtävä on innostaa oppilaita musiikin saralla, sillä opettajan toiminta on yksi suurimpia oppilaan motivaatioon, käyttäytymiseen ja oppimiseen vaikuttavista tekijöistä (Anttila & Juvonen 2002, 123). On tärkeää, että opettaja valitsee ryhmän osaamistasolle ja toimintamalleihin sopivia tehtäviä. Oppilaiden on aina helpompi aloittaa uusi prosessi tutusta asiasta lähtien: kun oppilaille tuo ensin

heitä itseään lähellä olevaa musiikkia, heidät saa innostumaan toiminnasta ja heille voi jatkossa tarjota vieraampaakin musiikkia (Lindström 2011, 173).

Monipuolisen musiikin hyödyntämisen lisäksi opettajan kannattaa miettiä oppilaiden roolitusta. Musiikintunneilla oppilaille saattaa helposti kehittyä tietyt roolit, joita on vaikea rikkoa. Laulusta innostuneet haluavat laulaa ja basson soitosta innostuneet ennen kaikkea soittaa. Opettajan tehtävä onkin pyrkiä rikkomaan näitä rajoja, koska usein myös oppilaat kokevat roolien rajojen rikkomisen mielekkäänä ja yhtenä musiikinopetuksen merkittävänä antina. (Lindström 2011, 170.) Eheyttävällä opetuksella, eli hyödyntämällä musiikkia myös musiikintunnin ulkopuolella, on mahdollista rikkoa sopivasti näitä rooleja. Pelkkä musiikin käyttäminen opetuksessa eri luokkatilassa, voi rikkoa jo itsestään näitä pinttyneitä rooleja. Parhaimmillaan omassa luokassa voi harjoitella turvallisesti oman roolin ulkopuolista toimintaa. Roolien vaihtelu voi lisätä eri oppilaiden kohtaamisia ja näin yhdistää luokkaa.

2 YHTEISÖLLISYYS MUSIIKIN KEINOIN

2.1 Yhteisöllisyys

Yhteisöllisyys ja toisten kanssa toimiminen on iso osa meitä, sillä ihmiset ovat sosiaalisia olentoja (Lindström 2011, 180). Hyypän (2005) mukaan yhteisöllisyyteen vaaditaan vapaaehtoisuutta, keskinäistä luottamusta, keskinäisiä löyhiä vuorovaikutuskeinoja sekä yhteisön yhteinen päämäärä tai tavoite. Lindströmin musiikinopetukseen kehittämään autenttiseen yhteisöllisyyteen taas vaaditaan aitoa kiinnostusta toista ihmistä kohtaan, luottamusta, arvostusta sekä kunnioitusta (Lindström 2011, 192-196.) Yhteisöllisyyteen kuuluu vahvasti ihmisten välinen vuorovaikutus. Tämä voi olla joko yksilöä positiivisesti tukevaa tai yksilöä väheksyvää ja jopa halventavaa. Yhdessä musisoimisen on huomattu olevan yksilön kasvua positiivisesti tukevaa yhteisöllisyyttä. (Lindström 2011, 180.)

Tämä johtuu siitä, että yhteismusisoinnissa oppilas keskittyy omaan toimintaansa sekä sopeuttaa toimintaansa jatkuvasti koko ryhmän toimintaan. Pääkkösen mukaan musisointiprosessi muodostuu kolmesta vaiheesta:

etenemisvaiheesta, etsimisvaiheesta ja yhteisövaiheesta. Etenemisvaihe on koko prosessin alku, jossa harjoittelu käynnistyy ja oppilaat keskittyvät lähinnä omaan työskentelyynsä. Etsimisvaiheeseen siirytään, kun yhdessä musisoinnin haasteet nousevat esiin toimivaan kokonaisuuteen pyrittäessä. Etsimisvaiheen huipentuma on yhteisövaihe, johon koko prosessi päättyy. Haasteet on selätetty ja prosessia muistetaan ilolla ja lämmöllä. (Pääkkönen 2013, 174). Hyvä yhteismusisointiprosessi siis yhdistää ryhmän toimivaksi yhteisöksi.

Opettajat kokevat, että peruskoulun tavoitteena on opettaa oppilaista sosiaalisesti taitavia, empaattisia, toiset huomioon ottavia, vahvoja yksilöitä. Lindströmin mukaan musiikki auttaa näihin tavoitteisiin pyrittäessä, sillä musisointi on yhteistä tekemistä, jossa on välttämätöntä ottaa muut huomioon. Jo yksittäisen laulun kohdalla oppilaiden on kuunneltava toisiaan, odotettava omaa vuoroaan ja esiinnyttävä toisille tai toisten kanssa. Vain näin voi syntyä yhteisöllinen kokemus. (Lindström 2011, 191.) Myös psykologinen tutkimus on todistanut synkronisen toiminnan, kuten yhteismusisoinnin, synnyttävän yksilöiden välillä yhteyttä, luottamusta, sitoutumista ja yhteistyöhalua (Keller 2014, 1090).

Musisoinnin koetaan usein tuovan ryhmään yhteisöllisyyttä lähes itsestään, mikä on harhaluulo. Yhteisöllisyyden on kiinnitettävä huomiota ja sen eteen on tehtävä töitä, myös musiikin saralla. Yhteisöllisyyden tunteen syntymisen eteen on käytettävä yhteisöllisiä toimintatapoja ja harjoiteltava niitä. Koulukonseptissa opettajan pedagogiset valinnat vaikuttavat myös suuresti yhteisöllisyyteen. Esimerkiksi yhteisen päämäärän esille tuominen, yhteisten sääntöjen sopiminen, opettajan käyttäytyminen sekä opetuksen eriyttäminen vaikuttavat ryhmäytymiseen. Käytännössä edellä mainitut asiat lisäävät ryhmässä valinnan mahdollisuutta, arvostusta, turvallisuutta sekä tasa-arvoa, jotka osaltaan kasvattavat ryhmän sisäistä luottamusta. (Sipola 2012, 60.)

Toisaalta ihminen kohtaa musiikkia ja laulua erityisesti tilanteissa, joissa hän kokee kuuluvansa tiettyyn joukkoon. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi hääseremoniat, hautajaiset ja urheilutapahtumat, joissa lauletaan ilman aiempaa harjoittelua tai tavoitteellista toimintaa. Aiemmat musiikin avulla muodostuneet yhteisöllisyyden kokemukset voivat sytyttää yhteisöllisyyden tunteen uudessakin yhteisössä laulaessa. Yhdessä laulamisen vahvuudeksi onkin koettu yhteisen ajan

jakaminen sekä samaan rytmiin tahdistuminen. Verrattuna puhumiseen, jossa vain yksi puhuja voi olla äänessä, yhdessä laulaessa kuuluu montaa eri ääntä, jotka muodostavat yhteisen kokonaisuuden. Tästä muodostuu luonnollisesti ja osittain huomaamatta yhteisöllistä tunnetta. (Eerola, 2011.)

2.2 Musiikin vaikutus käsitykseen itsestä

Käsityksemme mukaan ryhmän yhteishengen vahvistamisessa on tärkeää kiinnittää huomiota myös yksilön minäkäsityksen vahvistamiseen, koska yksilön minäkäsitys vaikuttaa siihen, kuinka hän toimii ryhmässä. Siksi musiikin kautta pyritään tutustumaan myös itseen. Kun oppilaalla on positiivinen käsitys itsestään, hän todennäköisesti suhtautuu myös muihin oppilaisiin positiivisemmin.

Minäkäsityksellä tarkoitetaan sitä, millaiseksi henkilö kokee omat ominaisuutensa. Minäkäsitykseen liittyy myös musiikillinen minäkäsitys, joka muodostuu henkilön musiikillisten kokemusten perusteella. (Anttila & Juvonen 2002, 51.) Tulamon (1993) mukaan musiikillinen minäkäsitys kehittyy tilanteiden havainnoinnin, tulkinnan ja niiden tallentamisen kautta. Hänen mukaansa musiikillisen minäkäsityksen voi jakaa kolmeen pääulottuvuuteen: tiedostettu musiikillinen minäkäsitys eli millainen henkilö kokee olevansa, musiikillinen ihanneminäkäsitys eli millainen henkilö haluaisi olla sekä musiikillinen toveriminäkäsitys eli millaisena henkilö uskoo muiden havaitsevan hänet. (Tulamo 1993, 77.) Anttila ja Juvonen (2002, 57) jatkavatkin, että positiivinen tai negatiivinen minäkäsitys syntyy henkilön verratessa omaa musiikillista minäänsä suhteessa musiikilliseen ympäristöön.

Musiikillisen minäkäsityksen lisäksi henkilöllä voidaan nähdä olevan omaan äänenkäyttöön liittyvä vokaalinen minäkuva. Sillä tarkoitetaan henkilön tietoista käsitystä itsestään laulajana ja sitä, millaisena laulajana henkilö pitää itseään omien kokemustensa, toiveidensa, tunteidensa ja tavoitteidensa valossa (Lindeberg 2009, 234). Se, millaisena laulajana henkilö näkee itsensä vaikuttaa myös henkilön kokemuksiin omasta oppimisesta musiikin saralla (Lindström 2011, 268). Jälleen opettajan rooli on suuri, sillä hänen pitää luoda oppilaan musiikillista minäkäsitystä tukeva oppimisympäristö. Tehtävien tulee olla

oppilaiden taitotasoon nähden sellaisia, että niistä jää oppilaille onnistumisen kokemuksia ja oppitunnin ilmapiirin tulee olla turvallinen.

2.3 **Ilmapiiri ja valtasuhteet musisoinnissa**

Oppitunnin ilmapiiriä voidaan tarkastella oppilaitos-, luokka- tai henkilötasolta. Ilmapiiriin vaikuttaa vahvasti henkilöiden välinen vuorovaikutus, joka muodostuu valtasuhteiden, henkilöiden läheisyyden, oppilaitoksen normien sekä kommunikointitavan perusteella. (Anttila & Juvonen 2002,126-127.)

Yhdessä musisointiin vaaditaan oppilaiden välistä luottamusta ja tilanteeseen heittäytymistä (Lindström 2011). Jotta tämä on mahdollista ja yhteisöllisyys saavutetaan, on luokassa oltava avoin ja rohkaiseva ilmapiiri. Musiikin, ja etenkin laulun, ollessa hyvin henkilökohtainen asia, korostuu opettajan rooli luokan hyvän ilmapiirin luomisessa. Opettaja vaikuttaa ilmapiirin muodostumiseen myös omalla vallankäytöllään (Anttila & Juvonen 2002,125). Lindströmin (2011, 194-195) mukaan opettaja on parhaimmillaan tasapuolinen, reilu ja välittää oppilaistaan aidosti. Tällöin oppilaat myös kunnioittavat opettajaa sekä hänen ammattitaitoaan ja osaamistaan. Lindström painottaa myös sitä, ettei kunnioitus, arvostus ja välittäminen ole vain yksipuolista, vaan myös opettaja ajattelee ja toimii näin oppilaitaan kohtaan. Opettajan ja oppilaan hyvä suhde voikin vaikuttaa hyvin positiivisesti oppilaan opiskelutuloksiin ja opiskelumotivaatioon. (Kosonen 1991, 142-148.)

2.4 **Musiikki ja tunteet**

Musiikki ja laulaminen ovat erittäin toimivia välineitä tunteiden käsittelemiselle. Musiikki voi auttaa käsittelemään vaikeitakin tunteita rakentavasti tai se voi toimia tunne-elämän eheyttämisen ja voimistamisen välineenä (Hongisto-Åberg, Lindberg-Piironen & Mäkinen 1993, 239). Negatiiviset tunteet musiikissa voivat herättää kuulijassa positiivisia kokemuksia pikemminkin kuin negatiivisia. Surullinen musiikki on siis turvallinen tapa ottaa perspektiiviä ja etäisyyttä omaan elämään ja kokea surua omasta elämästä etäisyyden päässä. (Eerola & Saarikallio 2010, 273.)

Kuten musiikkiin yleensä, myös laulamiseen liittyvät aina tunteet tavalla tai toisella. Laulun avulla on mahdollista esimerkiksi muuttaa omaa tunnetilaa, viestittää tunteita kuulijalle tai kokea oman emotionaalisen tilan eheytymistä. Laulaminen voi olla myös puhumista helpompi tapa kertoa vaikeista asioista. (Lindeberg 2009, 239.) Omien tunteiden käsitteleminen ja muiden tunteiden ymmärtäminen helpottavat todennäköisesti oppilaiden vuorovaikutusta muiden kanssa. Musiikin avulla tunteisiin tutustuminen kehittää myös oppilaiden empatiakykyä, minkä avulla oppilaat voivat ymmärtää toisiaan paremmin ja tunnistaa toisiaan yhdistäviä tekijöitä (Molnar-Szakacs 2017, 113).

3 POHDINTA

On selvää, että musiikki luo yhteisöllisyyttä ryhmässä. Etenkin koulussa on kuitenkin syytä kiinnittää huomiota yhteisöllisyyden rakentamiseen ja tehtävä töitä sen eteen. Opettajalla onkin suuri rooli tässä rakennusurakassa, sillä hän on avainasemassa turvallisen ja hyvän ilmapiirin luomisessa jokaiselle tunnille. Koemmekin, että hyvä ilmapiiri on joltakin osin yhteydessä luokan yhteisöllisyyden tunteen kanssa. Onko edes mahdollista tuntee kuuluvansa joukkoon, jos ilmapiiri luokassa on huono? Toisaalta tiivis yhteisöllisyyden tunne voi ruokkia ennestään hyvää ilmapiiriä. Yhteisöllisessä luokassa jokaisen yksilön on helppo olla omana itsenään.

Musiikki voi toimia hyvänä välineenä itseensä tutustumisessa, jolloin on helpompi olla ryhmässä muiden kanssa. Musiikki auttaa tunnistamaan ja käsittelemään eri tunteita: sekä omia että toisten. Kun osaa tunnistaa ja ymmärtää toisen tunteita, on myös helpompaa reagoida niihin oikein. Tällöin väärinymmärryksiä ja toisen mielen pahoittamista tapahtuu vähemmän. On sanomattakin selvää, että tämä jälleen vaikuttaa ryhmän toimintaan.

Yhteisöllisyyteen panostaminen luokassa kannattaa sekä oppilaiden oppimistavoitteiden että sosiaalisten taitojen kannalta. Hännikäisen (2006, 128-129) mukaan luokan yhteenkuuluvuuden tunne innostaa oppilaita todennäköisesti myös yhteisölliseen oppimiseen, mikä yleensä syventää oppilaiden perusteellista opittavan asian ymmärtämistä yksin oppimiseen

verrattuna. Koemme kuitenkin, että oppimistavoitteiden sijaan tärkeämpää on se, että kaikilla on luokassa hyvä olla. Oppimisen lisäksi hyvä olo vaikuttaa kokonaisvaltaiseen terveyteen ja oppilaan käsitykseen itsestään oppijana. Oppilaan varhaiset koulukokemukset vaikuttavat siihen, millaisena hän näkee oman tulevaisuutensa.

LÄHTEET

- Anttila, M. & Juvonen, A. (2002). Kohti kolmannen vuosituhanen musiikkikasvatusta. Joensuu: Joensuu University Press.
- Eerola, T. 2011. Musiikki yhteishengen nostattajana? Luettu 3.4.2018.
<https://musiikkipsykologia.wordpress.com/2011/09/22/musiikki-yhteishengen-nostattajana/#more-162>
- Eerola, T. & Saarikallio, S. 2010. Musiikki ja tunteet. Teoksessa Louhivuori J. & Saarikallio, S. (toim.) Musiikkipsykologia. Jyväskylä: Atena. 259-278.
- Hongisto-Åberg, M., Lindberg-Piiroinen, A. & Mäkinen L. 1993. Hip hoi, musisoi! : Musiikki varhaiskasvatuksessa. Espoo: Fazer Musiikki Oy.
- Hyyppä, M.T. 2005. Me-hengen mahti. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hännikäinen, M. 2006. Yhteenkuuluvuuden tunne ja oppijoiden yhteisöksi kehittyminen. Teoksessa Karila K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Nummenmaa, A. R. & Rasku-Puttonen, H. (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino. 126-146.
- Juvonen, A., Lehtonen, K. & Ruismäki, H. 2012. Musiikki vahvistaa uskoa omaan menestymiseen myös muissa aineissa. Musiikkiharrastus ja oppilaiden suhtautuminen koulun oppiaineisiin. Musiikkikasvatus 1: 2012, 9-25.
- Keller, P. (2014b). Synchronization. Teoksessa Thompson, W.F. (toim.) Music in the social and behavioral sciences: An encyclopedia (s. 1088–1091). New York: Sage Publications Inc.
- Kosonen, P. A. 1991. Opiskelun mielekkyys ja opintomotivaatiot lukiossa: Types of study motivation and meaningfulness of studying in upper secondary school. Jyväskylä: Kasvatustieteiden tutkimuslaitos.
- Lindeberg, A-M. 2009. Opiskelijan vokaalinen minäkuva. Teoksessa Louhivuori, J., Paananen, P. & Väkevä, L. (toim.) Musiikkikasvatus: Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen. Jyväskylä: Suomen musiikkikasvatusseura - FiSME r.y. 233-244.

- Lindström, T. E. (2011). Pedagogisia merkityksiä koulun musiikintunneilla perusopetuksen yläluokkien oppilaiden näkökulmasta. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Molnar-Szakacs, I. (2017). Music: the language of empathy. Teoksessa King, E. & Waddington, C. (toim.) Music and empathy. New York: Routledge. 97-123.
- Pääkkönen, L. (2013). Nuorten musisointiprosessi koulussa toteutetussa konserttiprojektissa: Musiikkiluokkalaisten kertomukset yhdessä tekemisestä. Oulu: Oulun yliopisto.
- Sipola, U. (2012). Yhteisöllisyys musiikinopetuksessa: Alakoulun opettajien pedagogisia ratkaisuja yhteisöllisyyden näkökulmasta. Jyväskylä.
- Tulamo, K. 1993. Koululaisen musiikillinen minäkäsitys, sen rakenne ja siihen yhteydessä olevia tekijöitä: Tutkimus peruskoulun neljännellä luokalla. Helsinki: Sibelius-akatemia. Aaltola, J. & Suortamo, M. (toim.) 1995. Yliopisto-opetus. Korkeakoulupedagogiikan haasteita. Jyväskylä: PS-kustannus.